

Анотація

Стаття присвячена дослідженню особливостей розвитку креативності майбутніх вчителів музики в контексті становлення індивідуального стилю їхньої педагогічної діяльності в навчально-виховному процесі університету. Розкрито роль педагогічного керування творчою діяльністю дітей, визначено шляхи формування готовності майбутніх вчителів музики до творчої роботи з дітьми, розвитку їхньої креативності в контексті навчальних дисциплін "Індивідуальний стиль педагогічної діяльності сучасного педагога" та "Формування креативності дітей в естетичній діяльності".

Аннотация

Статья посвящена исследованию особенностей развития креативности будущих учителей музыки в контексте становления индивидуального стиля педагогической деятельности в учебно-воспитательном процессе педагогического университета. Раскрыта роль педагогического руководства творческой деятельностью детей, обозначены пути развития их креативности в контексте учебных дисциплин «Индивидуальный стиль педагогической деятельности современного педагога» и «Формирование креативности детей в эстетической деятельности».

Summary

The research is devoted to the problem of creativity development of prospective teacher's of Music individual style forming in the process of professional and pedagogical training. There has been revealed an importance of a pedagogical guidance of the children's creative activity. There have been determined the ways to develop their creativity taking in the scope of science disciplines "Individual style of pedagogical activity of modern teacher" and "Preschooler's creativity formation within an aesthetic activity".

Ключові слова: індивідуальний стиль педагогічної діяльності, креативність, майбутній вчитель музики, музично-естетична діяльність.

Ключевые слова: индивидуальный стиль педагогической деятельности, будущий учитель музыки, креативность, музыкально-эстетическая деятельность.

Key words: individual style of pedagogical activity, prospective teacher of Music, creativity, a musical-aesthetic activity
Подано до редакції 15.10.2010.

УДК 378. 016: 78

© 2010

Горбенко С.С.

ОСОБИСТІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасній соціально-політичній та культурно-історичній ситуації яку ми маємо в Україні, освіта повинна стати однією з найважливіших умов відродження та розвитку самої держави, а високий загальнокультурний і фаховий рівень молодих педагогів різного профілю мають бути фундаментальними умовами кардинальних змін у суспільстві. На сьогоднішній день існую особлива необхідність у підготовці висококваліфікованих учителів з особистісно-зорієнтованого спрямованістю мислення, переконань, методів, досягнення цілі у навчанні та вихованні підростаючого покоління. Особистісно-зорієнтована освіта є способом реалізації на практиці ідей гуманістичної педагогіки, яка найвищою своєю цінністю проголошує розвиток особистості дитини. Педагогічний вплив тут розглядається як цілеспрямований процес розвитку, а не керування дитиною. Саме тут відбувається розмежування між старими і новими підходами до навчання. Все це стосується і вчителя музики який в умовах особистісно орієнтованого музичного навчання і виховання організовує музично-освітній процес таким чином, щоб, з одного боку, максимально розвинути творчий потенціал вихованців, а з іншого – посилити в них віру в свої можливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Особистісне навчання і виховання займає чільне місце у педагогічних працях та наукових дослідженнях багатьох дидактів: М.В.Антропової, Г.О.Балла, О.А.Беляєвої, В.М.Володько, В.Гусєва І.М.Дичківської, І.А.Зязюна, Л.В.Кондрашової В.Г.Кузнецової, І.П.Підласого, О.М.Пехоти, С.Подмазіна М.І.Романенка, Є.М.Шиянова та ін. Разом з тим, не достатня увага приділяється застосуванню форм, методів, технологій навчання у ВНЗ майбутніх учителів музики на основі особистісно орієнтованого підходу (Н.В.Гузій, О.М.Олексюк, О.М.Отич, Г.М.Падалка, О.Я.Ростовський, В.Д.Шульгіна).

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у висвітленні основних напрямків, заходів, форм роботи, змістових особливостей спілкування викладача із студентами у ВНЗ в умовах особистісно орієнтованої побудови навчального процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження... В умовах особистісно орієнтованого підходу до розвитку освіти в Україні, і зокрема музичної, суттєво підвищуються соціально-педагогічні орієнтири готовності випускників педагогічних навчальних закладів до професійної діяльності. Адже ніяке перетворення, нововведення й реформи не дадуть очікуваних результатів, якщо вони, значною мірою, не торкнуться особистості майбутнього вчителя.

Звернення до наукових джерел, вивчення практики роботи педагогічних університетів засвідчує, що головна увага з боку професорсько-викладацького складу почасти приділяється формуванню не гуманістичної, а предметної спрямованості студентів. Їх характеристиками є:

- лінійний характер навчання (без можливості повернутися назад);
- орієнтація на досягнення якнайшвидших результатів;
- створення ситуацій, коли вміння аргументувати власні думки фактично заперечуються;
- неможливість прояву ініціативи студентом та реалізації його особистісної виконавської інтерпретації музичного твору в процесі освоєння фахових дисциплін (хоровий клас, диригування, вокал, основний музичний інструмент);
- погляд на студента як на об'єкт впливу, яким можна керувати за допомогою зовнішніх стандартів і нормативів;
- авторитарний тип мислення та відносин у системі "викладач-студент".

Спираючись на точку зору О.Пехоти і А.Старєвої, щодо підвищення ефективності підготовки вчителя до особистісно орієнтованого навчання ми вважаємо, що у нашій галузі для цього необхідне дотримання таких організаційно-педагогічних умов:

- орієнтація, в першу чергу, фахової підготовки майбутнього вчителя музики, змісту педагогічної практики на особистісний розвиток учнів;
- організація особистісно зорієнтованого освітнього середовища у вищому навчальному закладі що насамперед передбачає: застосування відповідних методів, прийомів, форм та засобів навчання на заняттях з дисциплін спеціального циклу; дотримання суб'єкт - суб'єктних відносин між викладачем та студентом у навчально-виховному процесі;
- накопичення студентами передового практичного досвіду.

Маємо зазначити, що результатом гуманізації вищої освіти повинна стати підготовка нового вчителя здатного до гуманно-творчої інноваційної діяльності, сучасного мислення. Це повинен бути фахівець ерудований, відповідальний, особистість із сучасним світоглядом і високоморальною свідомістю, яка гармонійно поєднує професійну та гуманістичну компетенції. Гуманізація навчального процесу неможлива без створення у навчальному закладі здорового освітнього середовища, характерною ознакою якого виступають гуманістичні стосунки між викладачами і студентами, а це передбачає зміну сутності навчального процесу. Як відомо процес навчання будується, у більшості випадків, на педагогічному впливі, яким є інформація викладача (учителя), яку необхідно сприйняти студенту (учню). Але педагогічний процес є завжди двосторонній, в ньому приймають участь дві сторони: викладач і студент, учитель і учень. Як показує досвід, часто у практичній роботі по різному враховується, або не враховується зовсім друга сторона навчання – зворотня реакція на педагогічний вплив тих, хто навчається. Вона може бути на думку Л.В.Кондрашової, позитивною, нейтральною і негативною. *Позитивна* – коли студент, або учень сприймає вплив учителя чи викладача і позитивно на нього реагує. *Нейтральна* – виникає тоді, коли інформація педагога ніяким чином не діє на студента (учня) і він залишається до неї байдужим. Негативна реакція спостерігається у тих випадках, коли студент (учень) відноситься до педагогічного впливу негативно, тобто не сприймає його. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що гуманізація навчання можлива у тому випадку, коли цей процес будується на принципі педагогічної взаємодії, співробітництва, співпраці, співтворчості. Ми поділяємо думку О.Ф.Норкіної, яка вважає, що "ієрархію таких понять можна представити як етапи розвитку взаємовідносин учителя й учня".

Перший етап – *співпорядкування* (стиль взаємин у традиційній класноурочній технології). Другий – *співпраця* (початок розвитку гуманістичного стилю, коли вчитель створює умови для формування мотивів зацікавлення, оптимізації, а в учня формується відповідна активність). Третій – *співробітництво* (завершення розвитку гуманістичного стилю, що характеризується реалізацією всіх принципів гуманістично зорієнтованої технології навчання). Четвертий етап – *співтворчість* (вища форма співробітництва вчителя й учнів, коли творчість останніх зумовлено творчістю педагога) (1, с. 83). Причому, цей компонент заслуговує на особливу увагу, оскільки його практична реалізація є шляхом до розв'язання кінцевого завдання школи: формування творчої особистості.

Слід додати, що дія вказаного вище принципу має місце тільки за наявності позитивної зворотньої реакції на педагогічний вплив, а вона виникає у навчальному процесі за умови наявності новизни інформації та врахування особливостей тієї особистості яка навчається. Завдання викладача вищого навчального закладу полягає в тому, щоб перевести цю інформацію на рівень особистісного досвіду студента, сформувати у нього ціннісне відношення до знань через розкриття сутності важливих фахових понять і опору на його життєвий і професійний досвід.

Якість підготовки вчителя музики, рівень його освіченості визначається тим, наскільки викладачами із спеціальних дисциплін удається, по-перше, зорієнтувати музично-педагогічний процес на розвиток особистості студента у відповідності з його можливостями, здібностями та довузівською підготовкою.

По-друге, використовувати сучасні технології навчання і виховання, які передбачають особистісно-діяльнісний підхід до організації музично-освітнього процесу (в ході викладання усіх фахових дисциплін). По-третє, ставити такі цілі музичного навчання, які були б важливими складовими освітнього процесу в формі рольової перспективи, що стимулювала б пізнавальну активність студентів. По-четверте, структурувати навчальну інформацію, в першу чергу із предметів спеціального циклу, у вигляді проблемно-ситуаційної моделі.

Окрім того, особистісно орієнтований підхід як стратегічний напрям у реформуванні педагогічної освіти, передбачає здійснення комплексу заходів:

- переорієнтація майбутніх фахівців на пріоритет цінностей музичної освіти у сфері життєдіяльності;
- створення сучасних гуманістичних технологій музичного навчання і виховання, що характеризуються пошуком нових форм та методів взаємодії викладача зі студентами;
- надання студентам реальної можливості самореалізації власного творчого потенціалу;
- орієнтація на самобутність та неповторність кожного студента;
- кардинальна зміна стилю та системи взаємодії учасників музично- педагогічного процесу у вищій школі, провідними принципами яких стають – гуманізація, демократизація, природододільність, діалог, індивідуалізація, диференціація;
- створення високоефективної системи підготовки викладачів фахових дисциплін для вищої школи, здатних до реалізації гуманістично орієнтованої парадигми.

Для побудови ефективної суб'єкт-суб'єктної міжособистісної взаємодії учитель має бути, насамперед, педагогом-майстром. У особистісно орієнтованому навчально-виховному процесі педагогічна майстерність – це інтегративний показник ступеня його готовності до реалізації відповідних технологій. Вона є синтезом знань концептуальних положень особистісно орієнтованого навчання та виховання, умінь і навичок побудови суб'єкт-суб'єктної взаємодії учителя і учнів, прагненням до інноваційної музично- творчої діяльності. Як суб'єкт такої діяльності, педагог має володіти наступними професійними якостями:

- здатністю до самопізнання, самовизначення, співставлення власних особистісних якостей з вимогами особистісно орієнтованого підходу до музичного навчання і виховання учнів;
- прийомами та способами професійної саморегуляції, використання індивідуальної самодіагностики;
- вміннями творчо змінювати свою особистість на основі музикознавчих та психолого-педагогічних знань;
- готовністю ставити вимоги (фахові, міжособистісного спілкування) самому собі та учням і зосереджуватися на їх виконанні;
- вміннями планувати різні сфери інноваційної музично-виховної діяльності відповідно до зовнішніх умов і внутрішніх можливостей;
- здатністю усвідомлювати перспективу свого професійного вдосконалення в умовах інновацій, реалізовувати і розвивати власні педагогічні здібності, максимально використовувати свій музично-творчий потенціал.

Особистісно орієнтований підхід у навчанні ґрунтується на сприйнятті індивідуальності, самоцінності дитини як носія суб'єктивного досвіду, який у неї складається від перших днів її життя. Учень має право на особистісний шлях музичного розвитку і цей фактор мусить враховувати у своїй професійній діяльності учитель музики. Окрім того, він повинен усвідомити ряд інших важливих положень, а саме:

- у багатьох своїх учнях учитель вбачає однодумців і співників. Досягти професійного успіху він може лише узгоджуючи з ними свої дії по музичному навчанню і вихованню, хочеться йому цього чи ні.
- учитель повинен ставитися до учня з інтересом і повагою, щоб той відчув себе особистістю.
- якщо учень не сприймає дій педагога щодо нього – це означає, що дії учителя не відповідають особистісним можливостям вихованця.
- педагог, ставлячись до учня як до особистості, надає йому змогу саморозвиватися і самореалізовуватися, враховує його творчі можливості, природні особливості та музичні здібності.
- завдання вчителя музики полягає, насамперед, у тому, щоб максимально активізувати внутрішні ресурси своїх вихованців, щоб вони самі могли успішно справлятися з різноманітними музично-освітніми і творчими завданнями, повірили у свої сили, можливості, здібності.

Урок музики є тим простором, творчим середовищем, у якому розгортається процес взаємодії, спілкування між учителем і учнями, вчителем і музикою, учнями і музикою, окремими учнями і колективом класу. Діяльність педагога на уроці музики „на всіх етапах є спілкування і потрапляє під вплив спілкування” (2, с. 58), яке вчитель організовує у різних видах та формах музичної діяльності учнів. Наші численні спостереження, аналіз уроків студентів-практикантів привели до висновку про те, що існує суперечність між їх потребою у реалізації своїх особистісних поглядів, можливостей та знаннями сучасних досягнень педагогічної науки, практичними навичками реалізації ідей музичної педагогіки, готовністю здійснювати особистісно орієнтований підхід до музичної освіти учнів.

Особистісно-орієнтоване музичне навчання будується на таких принципах:

- свободи вибору студентами додаткової інформації з фаху, способів її пошуку і одержання, видів музично-пізнавальної діяльності у відповідності з інтересами, можливостями, індивідуальними здібностями та особливостями;
- самореалізації майбутнього вчителя музики у спеціально створених ситуаціях, що максимально модулюють його подальшу професійну діяльність;
- забезпечення ситуації успіху кожному студенту;
- визнання за студентом права на перегляд можливостей у професійній самореалізації та права на помилку у виборі;
- педагогічної взаємодії між учасниками навчального процесу: викладачем та студентом.

Педагог не є суб'єктом, що керує об'єктами, а веде діалог з учнями, він є співучасником процесу музичного пізнання. Учитель не примушує, а переконує дітей засвоїти той чи інший зміст інформації, набути необхідних умінь та навичок. Для створення особистісних умов розвитку музично-пізнавальної діяльності учнів він використовує наступні засоби:

- організація навчальної діяльності таким чином, щоб була можливість розкрити суб'єктивний музичний досвід учнів;
- стимулювання учнів до висловлювань, застосування різних способів
 - виконання завдань музичного змісту без боязні помилитися, дати
 - неправильну відповідь;
- оцінка діяльності учня не тільки за остаточним результатом (правильно -неправильно), а й за процесом його досягнення (оригінальність, самостійність тощо);
- заохочення учня до знаходження свого способу виконання завдання, аналізу якості роботи інших учнів на уроці музики.
- вибір та засвоєння учнями найбільш раціональних форм і методів роботи цікавих, змістовних відповідей;
- щодо змісту прослуханих чи виконаних творів. Які дозволили б кожному учню виявляти ініціативу, самостійність, вибірковість у способах музичної роботи, виражати своє відчуття, бачення того чи іншого явища.
- обговорення в кінці уроку не тільки того, що засвоїли, про що дізналися, яких навичок набули учні, а й того, на що сподівалися (не сподівалися), чим хотілося б займатися наступного уроку, яку музику слухати, що співати, які завдання виконувати, які відомості про композитора отримати і т. ін.

При підготовці майбутнього вчителя, слід спрямовувати навчальний процес із фахових дисциплін, а особливо з "Методики музичної освіти" таким чином, щоб студент чітко усвідомив, що досвід загальноприйнятих розумінь перетвориться на творчий імпульс. Творчість (креативність) – це багатогранне універсальне явище. В науці воно розглядається як діяльність, що має продуктивний науково-перетворювальний характер, ознаки цінності, новизни, оригінальності; суспільну та особистісну значущість і гуманний зміст. Креативність розглядається нами як пошук учителем музики неординарних, нестандартних підходів, прийомів, методів та форм роботи по музичному навчанню і вихованню учнів, розкриттю їх потенційних музичних здібностей, мислення, уяви, фантазії. Це бажання учителя реалізувати свої фахові індивідуальні можливості в обраній професії.

Ще не так давно креативність вважалася однією з основних і необхідних якостей композиторів, художників, учених, дизайнерів тощо. Сьогодні креативність стає обов'язковим атрибутом успішного педагога. Нова система освітніх цінностей призводить до того, що в самому понятті креативності з'являється елемент гуманістичного змісту, а бути креативним фахівцем – це вимога часу. Коли йдеться про творчу індивідуальність педагога, то мають на увазі, перш за все, особливості його мислення, яке характеризується:

- оригінальністю (здатність генерувати нестандартні ідеї вихованців);
- гнучкістю (уміння перебудуватися і відмовитися від шаблонних підходів до музичного навчання і виховання);
- точністю (доведення до завершення результатів музично творчої роботи учнів);
- прогностичністю (здатність передбачити реалізацію і розвиток запропонованих ідей за певних умов).

Активному впровадженню креативності в музично-освітній процес сприятиме:

- організація учителем проблемного навчання на основі стимулювання емоційної та інтелектуальної активності учнів у процесі сприйняття, виконання та створення музики;
- комбінування та гнучке варіативне використання спеціальних методів роботи (традиційних і нетрадиційних), що базуються на закономірностях музичного мистецтва та процесу творчості;

- зосередження уваги учителя на розвитку помічених музично-творчих рисах чи якостях у тієї чи іншої дитини;
- включення у процес музичної роботи з учнями навчально-творчих завдань і ситуацій;
- активне використання нестандартних форм і технологій музичного навчання і виховання.

Висновки... Таким чином, особистісно орієнтований підхід до музичного навчання та виховання, на наш погляд, забезпечується наступними вихідними позиціями педагога:

- особистість учня є унікальне явище, тому ця особистість достойна поваги, навіть якщо не є зразковою;
- музичний розвиток учня є ціллю музично-освітньої системи школи;
- в процесі музичного навчання і виховання створюється максимально можлива атмосфера успішності дитини і максимально можливий рівень підтримки її музичних досягнень;
- учень є активним і вільним суб'єктом музично-освітнього процесу, а не пасивно та слухняно засвоюючим об'єктом навчання і виховання;
- учня вчать не тому, що думати, а тому, як думати і мислити;
- досягнення учня оцінюються не у порівнянні з іншими дітьми, а в динаміці тільки його особистих змін, за різними джерелами і в різний час.

Література

1. Норкіна О.Ф. Гуманістично-зорієнтовані технології навчання у загальноосвітній школі України (кінець XX – початок XXI століття): Монографія /О.Ф.Норкіна – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2006. – 164 с.
2. Левин В.А. Воспитание творчеством /В.А.Левин – М.: Просвещение, 1977. – 96 с.
3. Бондаревская Е.В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания /Е.В.Бондаревская //Педагогика. – 2001. – №1. – С. 18-22.
4. Гунько І.Л. Особливості педагогічного спілкування при організації уроку в системі особистісно орієнтованого навчання /І.Л.Гунько //Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти. Науково-методичний збірник. – К. – Житомир, 2007. – С. 41-46.
5. Панасенко Е. Гуманізація педагогічної освіти у вищій школі /Е.Панасенко //Рідна школа. – 2002. – №8-9. – С. 35-37.

Анотація

У статті розглядаються шляхи, організаційно-педагогічні умови підготовки вчителя музики на засадах особистісно орієнтованого навчання, характеризуються принципи та якості педагога, що необхідні для нової організації змісту навчального процесу.

Аннотация

В статье освещаются пути, организационно-педагогические условия подготовки учителя музыки на основе личностно ориентированного обучения, охарактеризованы принципы и качества педагога, необходимые для новой организации содержания учебного процесса.

Summary

The article the ways in organizational and pedagogical conditions of the teachers of music on the basis of personality-oriented education, characterized as a teacher and principled that are necessary for the new content of the educational process.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, гуманізація, креативність, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, індивідуалізація, діалог.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, гуманизация, креативность, субъект-субъектное взаимодействие, индивидуализация, диалог

Key words: personality-oriented education, humanistic relations, cooperation, dialogue, self education, professional self realization, personal experience, activity approach.

Подано до редакції 22.10.2010.

УДК 371.2:355.332

© 2010

Корнійчук Ю.Г.

КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТТЄВИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Як відомо, категоріальний аналіз – це процес наукового аналізу категорій, побудований згідно із завданнями та метою дослідження. При цьому методологія як наука виходить з того, що кількість категорій неможливо пізнати, вона може наблизитися до нескінченності в межах кожної науки, і лише невелика кількість категорій виконують одні й ті само функції в різних науках. Звідси можна зробити висновок про те, що категоріальний апарат кожного дослідження є неповторною системою, яка видозмінюється і трансформується разом з накопиченням людського знання про той чи інший об'єкт.